

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра корекційної педагогіки та інклюзивної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«Взаємодія спеціалістів у корекційній
роботі з дошкільниками з ТПМ»**

Виконала: студентка KorOb1-M18z групи
спеціальності «016 Спеціальна освіта»
за освітньою програмою
Олігофренопедагогіка. Логопедія
Ямпольська Ю.В.

Керівник:
Михальська С.А., кандидат
психологічних наук, доцент кафедри
корекційної педагогіки та інклюзивної
освіти

Рецензент: Вержиховська О. М.,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри психолого-медико-педагогічних
основ корекційної роботи

Кам'янець-Подільський - 2019 року

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТПМ	6
1.1. Розвиток пізнавальних процесів дошкільників	6
1.2. Онтогенетичний розвиток мовлення дошкільників	13
1.3. Особливості розвитку психічних процесів та станів дошкільників з ТПМ	25
Висновок до розділу	39
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ З ТПМ	40
2.1. Характеристика методів експериментального дослідження.....	40
2.2. Аналіз результатів проведеного експериментального дослідження.....	49
Висновок до розділу	65
РОЗДІЛ 3. КОМПЛЕКСНИЙ ВПЛИВ НА ПОДОЛАННЯ ПОРУШЕНЬ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТПМ	66
3.1. Особливості взаємодії спеціалістів у роботі з дітьми з ТПМ	66
3.2. Рекомендації щодо організації комплексного впливу на подолання порушень розвитку дітей дошкільного віку з ТПМ	76
Висновок до розділу	87
ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90

ВСТУП

Актуальність теми. Збільшення кількості дітей зі складними порушеннями психофізичного розвитку від народження, які призводять до тяжких порушень мовлення, обумовлює необхідність реалізації комплексного підходу до взаємодії спеціалістів щодо організації психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами [12]. Актуальною є реалізація тісної взаємодії логопедів із неврологами, нейропсихологами, психофізіологами та дитячими психіатрами як для вдосконалення своєчасної діагностики тяжких порушень мовлення, так і з метою розробки корекційних заходів.

Проблему дизонтогенезу мовленнєвої діяльності у дітей із тяжкими порушеннями мовлення досліджували О.М. Вінарська, Н.С. Жукова, Д.М. Ісаєв, О.М. Корнєв, О.М. Мастюкова, Є.Ф. Соботович, В.В. Тарасун, Т.Б. Філічева, М.К. Шеремет та ін.

Порушення мовлення у тій чи іншій мірі негативно впливають на весь психічний розвиток дитини, її діяльність, поведінку. Обмеженість у мовленнєвому спілкуванні негативно відображається на формуванні особистості дитини, може викликати психічне нашарування, певні особливості емоційно-вольової сфери, сприяти розвитку негативних якостей характеру. Таким чином, прослідковується тісна взаємозалежність між мовленнєвим та психічним розвитком.

Питання взаємозв'язку мовленнєвих порушень і загального розвитку дитини досліджувались багатьма авторами. Зокрема, вивченням ФФН у логопедії займались Б.М. Гриншпун, М.А. Савченко, Є.Ф. Соботовіч, Г.В. Чіркїна, А.В. Ястребова та інші. Дітей із заїканням вивчали Л.І. Белякова, Г.А. Волкова, Є.А. Дьякова, В.А. Ковшиков, О.Л. Пеллінгер, Л.П. Успенська, М.Є. Хватцев тощо. Категорію дітей із загальним недорозвитком мовлення досліджували Л.Р. Давидович, Н.С. Жукова, Р.Є. Левїна, О.М. Мастюкова, Є.Ф. Соботовіч, Н.М. Уманська, Т.Б. Філічова, Н.О. Чевельова,

Г.В. Чіркiна та iншi. О.М. Микитюк, В.К. Майбородова, Н.С. Побiрченко, О.А. Рацул та iншi вказують на необхiднiсть вирiшення рiзноманiтних проблем, пов'язаних з розвитком iдеї педагогiчної взаємодiї у роботi з дiтьми iз тяжкими порушеннями мовлення.

Теоретико-методологiчне обґрунтування наукових пiдходiв до вивчення мовленнєвої дiяльностi дошкiльникiв iз тяжкими порушеннями мовлення та реалiзацiї системи диференцiйованої логопедичної корекцiї ґрунтується на засадах теорiї мовленнєвої дiяльностi (Л.С. Виготський, М.І. Жинкiн, І.О. Зимня, О.О. Леонтьєв, С.Л. Рубiнштейн, О.М. Шахнарович та iншi). Значення диференцiйованого пiдходу для реалiзацiї особистiсно-орiєнтованого впливу та ефективностi його використання в корекцiйній педагогiцi отримали обґрунтування в роботах багатьох учених (В.М. Синьов, Є.А.Стребелева, С.П. Миронова, М.К. Шеремет та iн.).

Разом з тим питання взаємодiї спецiалiстiв на основi iнтеграцiї та особистiсно-орiєнтованого пiдходу до дiтей з ТПМ недостатньо дослiджена. З огляду на це ми й присвятили дипломну роботу маґiстра цiй проблемi: «Взаємодiя спецiалiстiв у корекцiйній роботi з дошкiльниками з ТПМ».

Мета дослiдження полягає у створенi моделi взаємодiї спецiалiстiв у процесi корекцiйної роботи з дiтьми дошкiльного вiку з ТПМ.

Вiдповiдно до мети дослiдження визначенi такi **завдання**:

1. Здiйснити теоретичний аналіз основних етапiв розвитку мовлення i пiзнавальних процесiв дошкiльникiв в онтогенезi; розвитку психiчних процесiв та станiв дошкiльникiв з ТПМ.

2. Експериментально дослiдити рiвень розвитку мовлення, моторики, стану сформованостi окремих психiчних процесiв (сприймання, уваги, пам'ятi, мислення) у дiтей з ТПМ.

3. Виявити мiру впливу мовленнєвого діагнозу на розвиток психiки дитини; розкрити особливостi взаємодiї спецiалiстiв у роботi з дiтьми з ТПМ; розробити рекомендацiї щодо органiзацiї комплексного впливу на подолання порушень розвитку дiтей дошкiльного вiку з ТПМ.

Об'єктом дослідження є процес корекційно-розвиткової роботи з дітьми з ТПМ.

Предметом дослідження є зміст взаємодії спеціалістів під час організації корекційного впливу на системний розвиток особистості дитини з ТПМ.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і систематизація науково-теоретичних та методичних джерел; експеримент; вивчення документації на дитину, методики психодіагностичного дослідження, спостереження, логопедичне обстеження.

Місцем проведення дослідження був ЗДО «Пролісок» с. Озеро, Рівненська обл. Загальний обсяг вибірки – 10 дітей дошкільного віку з ТПМ.

Практичне значення роботи полягає у можливості її використання студентами при вивченні логопедії, спеціальної психології, психодіагностики; логопедами, психологами, корекційними педагогами під час організації корекційного впливу на дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

Апробація та впровадження результатів. Основні результати дослідження доповідались та отримали схвалення на щорічній науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2018 році Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (24 квітня 2019 року).

Публікації. Основні положення і висновки дослідження викладені у 1 науковій праці.

Робота виконання на замовлення адміністрації Озерської загальноосвітньої школи I-III ступенів Володимирецької районної ради Рівненської області.

Структура роботи – вступ, три розділи, висновки до розділів, висновки, список використаних джерел.

ВИСНОВКИ

1. Тяжкі мовленнєві порушення можуть різною мірою впливати на ті чи інші компоненти психіки в цілому, на розумовий розвиток, особливо на формування вищих рівнів пізнавальної діяльності, що обумовлено тісним взаємозв'язком мовлення і мислення та обмеженістю соціальних, зокрема мовленнєвих, контактів, у процесі яких здійснюється пізнання дитиною навколишнього.

2. Експериментальне дослідження було спрямоване на виявлення рівня розвитку мовлення і моторики дітей та стан сформованості окремих психічних процесів, зокрема: сприймання, уваги, пам'яті, мислення. Загальна мета дослідження полягала у виявленні залежності між мовленнєвим діагнозом та недорозвитком психіки. Для нашого дослідження ми апробували відомі методики, за результатами яких слід встановлювати структуру порушення, причини, що лежать в його основі, різноманітні співвідношення первинних і вторинних порушень. Це буде вирішальним при організації змісту і послідовності корекційного впливу спеціалістів.

3. За результатами дослідження нами встановлено, що мовленнєва діяльність накладає відбиток на розвиток психічних процесів: чим важче порушення мовлення, тим гірше розвиваються психічні процеси. Зокрема, пізнавальні процеси розвиваються повільніше: наявні емоційно-вольові порушення, які проявляються у підвищеній емоційній збудливості та виснаженні нервової системи; порушення мовлення утруднює спілкування дітей з ТПМ з оточуючими. Це свідчить про те, що перед корекційною роботою обов'язково слід не просто визначити наявні порушення в дитини, а встановити структуру порушення.

4. Організація корекційної роботи з дітьми з ТПМ, потребує певної системи, оскільки у них зустрічається і ряд психологічних проблем. Діти важко реагують на своє порушення, на основі цього навіть може розвинути невроз мовлення. Тому доцільно застосовувати комплексний підхід як до

вивчення причин порушення мовлення, так і інтегровану взаємодію спеціалістів у корекційно-розвитковій роботі. Ефективність формування мовленнєвої діяльності у дитини з ТПМ залежить від цілеспрямованого пошуку фахівцями шляхів удосконалення організації корекційної логопедичної роботи, урахування індивідуально-типологічних особливостей дитини з порушеннями мовленнєвого розвитку, свідомого проектування змісту корекційного навчання на основі оптимального поєднання традиційних та інноваційних педагогічних технологій, дидактичних методів і прийомів.

5. На основі зробленого аналізу можна стверджувати, що у дітей з ТПМ є певні особливості розвитку. Тому з метою ефективного подолання цих порушень слід застосовувати комплексний підхід, в якому будуть враховуватись логопедичний, психологічний, педагогічний, медичний впливи, логопедична ритміка і вплив оточуючих на особистість дитини. Вважаємо, що наші погляди на взаємозв'язок спеціалістів при корекції мовленнєвих порушень мають потенційні можливості та можуть сприяти ефективним, якісним змінам у мовленнєвому розвитку дітей. В процесі діагностичної, корекційно-розвиткової роботи необхідна своєчасна рання підтримка дитини спеціалістами, яка дозволить попередити багато проблем та вчасно відкоригувати їх найменшими зусиллями.

В теоретичному плані ми вважаємо перспективною подальшу розробку діагностичної моделі з інтегрованими зв'язками логопедії, психології, педагогіки, медицини та інших суміжних наук, що забезпечують формування широкого кругозору та глибокої професійної компетентності спеціалістів у системі підготовки кадрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белякова Л. И., Гончарова Н. Н., Шишкова Т. Г. Методика речового розвитку дихання у дошкільників с порушеннями речі : учеб. пособие. Москва : Книголюб, 2004. 56с.
2. Белякова Л.И., Дякова Е.А. Логопедия. Заикание: Учебное пособие. М.: В. Секачев, 2001. 416 с.
3. Блінова Г.Й. Альбом для обстеження мовлення у дитини: Навчально-методичний посібник. К.: Благовіст, 2001. 215 с.
4. Богуш А.М. Мова дітей. Посібник для батьків дошкільнят та соціальних педагогів / Під заг. ред. С.Чердиченко. К.: Кобза, 2003. 144 с.
5. Брушневська І. Закономірності розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. *Педагогічний часопис Волині. Актуальні питання теорії і практики спеціальної освіти*. 2016. № 1(2). С. 70–75.
6. Венгер Л.А., Мухина В.С. Психология: учеб. пособие для учащихся пед. уч-щ по спец. М.: Просвещение, 1988. 336 с.
7. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. [О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В. Огороднійчук та ін.]. К.: Просвіта, 2001. 416 с.
8. Волковская Т. Н., Юсупова Г. Х. Психологическая помощь дошкольникам с ОНР. Москва : Нац. книжный центр, 2014. 96 с.
9. Выготский Л. С. Мышление и речь. М. : Лабиринт, 1999. 351 с.
10. Выготский Л. С. Основы дефектологии : Учеб. пособие. СПб. : Лань, 2003. 654 с.
11. Выготский Л. С. Психология развития ребенка : Учеб. пособие. Москва : Смысл, 2004. 512 с.
12. Дегтяренко Т. В. Міждисциплінарний та нейроонтогенетичний підходи до психологопедагогічного супроводу дітей з дизонтогенетичним синдромом розвитку. *Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інтеграція науки і практики в умовах модернізації корекційної освіти України»*. Херсон, 11-12 квітня 2014. С. 57–67.

13. Дети с ограниченными возможностями: проблемы и инновационные тенденции в обучении и воспитании: Хрестоматия / Сост. Н.Д. Соколова. М.: ГНОМ и Д, 2001. 448 с.
14. Ермакова И.И. Коррекция речи и голоса у детей и подростков: Кн. для логопеда. 2-е изд., перераб. М.: Просвещение: АО «Учеб. лит.», 1996. 143 с.
15. Запорожец А.В., Венгер Л.А. Формирование восприятия у дошкольников. М.: Просвещение, 1968. 263 с.
16. Запорожец А.В., Эльконин Д.Б. Психология детей дошкольного возраста. М.: Просвещение, 1964. 239 с.
17. Ипполитова А.Г. Открытая ринолалия: Учеб. пособие для студентов дефектол. фак. пед. ин-тов / Под ред. О.Н. Усановой. М.: Просвещение, 1983. 95 с.
18. Калягин В.А. Логопсихология. М.: Академия, 2006. 320 с.
19. Кондратенко Л.О. Весела грамота: Метод. рекомендації для вчителів та вихователів початкової школи / За ред. Ю.З. Гільбуха. К.: НПЦ «Психодіагностика та диференційоване навчання», 1993. 144 с.
20. Конопляста С. Ю. Ринолалія від А до Я : Монографія. Київ : Книгаплюс, 2015. 312 с.
21. Конопляста С. Ю., Сак Т. В. Логопсихологія : Навч. посібник. Київ : Знання, 2010. 293 с.
22. Костюк Г.С. Навчання і розвиток особистості. К.: Радянська школа, 1967. 253 с.
23. Крайг Г. Психология развития. СПб.: Питер, 2000. 992 с.
24. Крутій К. Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2005. 208 с.
25. Крутій К.Л. Створення мовленнєвого середовища (теоретичні засади і практична реалізація). Запоріжжя: ЛПКС, 2001. 203 с.

26. Крутій К.Л., Григоренко Г.І., Дорошенко З.П., Маковецька Н.В., Миронюк О.І., Нікулочкіна О.В. Дидактичне тестування у системі самоосвіти педагогів дошкільних навчальних закладів. Запоріжжя: ЛПКС, 2002. 237 с.
27. Крутій К.Л., Маковецька М.В. Скарбничка ігор для розумних батьків і кмітливих дітлахів. Запоріжжя: ЛПКС, 2000. 203 с.
28. Лалаева Р.И., Серебрякова Н.В. Формирование правильной разговорной речи у дошкольников. Ростов н/Д : Феникс; СПб.: Союз, 2004. 224 с.
29. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. М.: Просвещение, 1969. 254 с.
30. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. М.: Наука, 1984. 493с.
31. Лобанова Н. Е. Особенности операций обобщения у старших дошкольников с речевым недоразвитием. *Воспитание и обучение детей с нарушениями развития*. 2006. №6. С. 43–49.
32. Логопедія: підручник [Шеремет М. К., Тарасун В. В., Конопляста С. Ю. та ін.] / за ред. М. К. Шеремет. К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с.
33. Логопедия. Методическое наследие : в 5-ти кн. Кн. III. Ч. 6 Системные нарушения речи. Алалия. Афазия / Под ред. Л.С.Волковой. М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. 312 с.
34. Логопедия. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников [Н.С. Жукова, Е.М. Мастюкова, Т.Б. Филочева]. Екатеринбург: Изд-во АРД ЛТД, 2004. 320 с.
35. Логопедия: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Дефектология» [Л.С. Волкова, Р.И. Лалаева, Е.М. Мастюкова и др.] / Под ред. Л.С. Волковой. М.: Просвещение, 1989. 528 с.
36. Логопедия: Учебник для студ. дефектол. фак. пед. высш. вузов / Под ред. Л.С. Волковой, С.Н. Шаховской. 3-е изд., перераб. М.: ВЛАДОС, 2003. 680 с.

37. Лурия А.Р. Основы нейропсихологии: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2002. 384 с.
38. Люблінська Г.О. Дитяча психологія. Київ: Вища школа, 1974. 355 с.
39. Малярчук А.Я. Обстеження мовлення дітей: дидактичний матеріал. К.: Література ЛТД, 2003. 104 с.
40. Мастюкова Е.М. Лечебная педагогика. М.: ВЛАДОС, 1997. 304 с.
41. Мастюкова Е.М. Ребенок с отклонениями в развитии. М.: ВЛАДОС, 1997. 124 с.
42. Миронова С.А. Развитие речи дошкольников на логопедических занятиях: Кн. для логопеда. М.: ТЦ Сфера, 2007. 192 с.
43. Основы коррекционной педагогики / Под ред. В.А. Липы. Донецк: Лебідь, 2002. 327 с.
44. Основы логопедии: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Педагогика и психология (дошк.)» [Т.Б. Филичева, Н.А. Чевелева, Г.В. Чиркина]. М.: Просвещение, 1989. 223 с.
45. Основы специальной психологии / По ред. Л.В. Кузнецовой. М. : «Академия», 2002. 480 с.
46. Петровский В.А., Кларина Л.М., Стрелкова Л.П. Построение развивающей среды в дошкольном учреждении. М.: Новая школа, 1993. 167 с.
47. Піменова К. О. Психолого-медико-педагогічний супровід дітей з ТПМ при інклюзивній формі навчання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 26. С. 173–177.
48. Поваляева М.А. Коррекционная педагогика. Взаимодействие специалистов. Коллективная монография / Под общ. ред. М.А. Поваляевой. Ростов-на-Дону: «Феникс», 2002. 352 с.

49. Поваляева М.А. Справочник логопеда. Учебное пособие. Ростов н/Д.: Феникс, 2001. 448 с.
50. Психологічна допомога батькам / Упоряд. О. Главник. К.: Шкільний світ, 2002. 112 с.
51. Психологія : Підручник для студ. вузів / [Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.] / За ред. Ю. Л. Трофімова. 4-е вид., стереотип. К.: Либідь, 2003. 558 с.
52. Рудей Ю.С. Состояние слухоречевой, зрительной памяти и интеллектуальной деятельности у дошкольников с общим недоразвитием речи. *Коррекционная педагогика*. 2008. №2. С. 75–77.
53. Савінова Н. В. Проблема диференціації в корекційній роботі з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення: теоретичний аспект. *Science and education a new dimention. Vol. 1. February, 2013*. Budapest, 2013. P. 204–208.
54. Савінова Н.В. Система диференційованої корекції мовленнєвої діяльності у дошкільників із тяжкими порушеннями мовлення: проект. Миколаїв: МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2018. 21 с.
55. Савінова Н. В. Теоретико-методичні засади диференційованої логопедичної корекції: Монографія. Миколаїв: НУК, 2012. 284 с.
56. Савінова Н. В. Теорія і практика корекції мовленнєвої діяльності дошкільників з тяжкими порушеннями мовлення: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.03. Київ, 2013. 42 с.
57. Сикорский И.А. Заикание. М.: Аст: Астрель, 2008. 191 с.
58. Слинько О.А. К изучению проблемы межличностных отношений дошкольников с нарушениями речи. *Дефектология*. 1992. №1. С. 62–68.
59. Соботович Е. Ф. Речевое недоразвитие у детей и пути его коррекции (Дети с нарушением интеллекта и моторной алалией). М.: Классикс Стиль, 2003. 160 с.
60. Соботович Є. Ф., Тищенко В. В. Програмні вимоги до корекційного навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку

з вадами інтелекту: Програмно-методичний комплекс. Київ : Актуальна освіта, 2004. 144 с.

61. Спеціальна психологія. Тексти / За ред. М.П. Матвеевої, С.П. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ. 2001. Ч. II. 140 с.

62. Тихеева Е.И. Развитие речи детей (раннего и дошкольного возраста): Пособие для воспитателей дет. сада / Под ред. Ф.А. Сохина. 5-е изд. М.: Просвещение, 1981. 159 с.

63. Туренко Н. П. Проблема впровадження психотерапевтичних методів та прийомів в роботу логопеда. *Молодь і ринок*, 2015. №3 (122). С. 95–98.

64. Филичева Т. Б. Дети с фонетико-фонематическим недоразвитием : воспитание и обучение : уч.-метод. пособие [для логопедов и воспитателей]. М. : «ГНОМ и Д», 2000. 80 с.

65. Фомичева М.Ф. Воспитание у детей правильного произношения. М.: Просвещение, 1989. 239 с.

66. Фурман Н.В. Використання ігрових прийомів у подоланні тяжких порушень мовлення у дітей дошкільного віку: Методичний посібник для вчителів-логопедів. Кам'янець-Подільський. 2017. 94 с.

67. Хватцев М. Е. Логопедия. Работа с дошкольниками : пособие для логопедов, студ. пед. вузов и родителей. СПб. : КАРО, 2004. 272 с.

68. Хрестоматия по логопедии в 2-х томах / Под ред. Л.С. Волковой, В.И. Селиверстова. М.: ВЛАДОС, 1997. Т. 1. 560 с.

69. Хрестоматия по логопедии в 2-х томах / Под ред. Л.С. Волковой, В.И. Селиверстова. М.: ВЛАДОС, 1997. Т. 2. 656 с.

70. Хрестоматія з логопедії: Навчальний посібник / За ред. М.К. Шеремет, І.В. Мартиненко. К.: КНТ, 2006. 356 с.

71. Цветкова Л. С. Методика нейропсихологической диагностики детей. Москва : «Когито-центр», 2003. 203 с.